

Käsivarsi ja muu Länsi-Lappi

Artikkelit:

Polkuja pitkin Lappia – Länsi-Lapin merkittyyä polkuja
Pieniä polkuja Pallaksella
Pallaksen seudun historiaa

Polkuja pitkin Lappia - Länsi-Lapin merkittyyä polkuja

Copyright Raija Hentman. Artikkelit ilmestyi Erä -lehden Erävaeltaja-liitteessä 7B/1999. Esitellyt merkityt reitit oli jaoteltu Länsi-Lapin, Itä-Lapin, Pohjois-Lapin ja Kuusamon alueisiin, jotka näillä sivuilla löytyvät omien alueotsikkojensa alta. Tämä osuus on muokattu 30.1.2011.

KALOTTIREITTI

n. 110 km, 6-9 pv (Kilpisjärvi-Halti-Kilpisjärvi)

Kautta vuosikymmenien suosittu Haltin reitti merkittiin osaksi 800-kilometristä Kalottireittiä vuonna 1993. Suomen komeimmat tunturimaisemat ja hyvä kämppäverkosto takaavat suosion jatkumisen.

Kalottireitti juovattelee Suomen puolella Kolmen valtakunnan rajapyykiltä Mallan luonnonpuiston läpi Retkeilykeskukseen ja sieltä edelleen Saanan alarinteitä Tsahkaljärvelle. Järven itäpuolitse polku kaartaa koilliseen kohti Saarijärveä. Samalle polulle päättyy myös Saananmajan ja kaupan välistä, Tielaitoksen levikkeen kohdalta lähtevä Kalottireitin haara. Sekä Retkeilykeskuksen pihassa että tienvarren lähtöpaikassa on opastetaulu.

Viitoituksena on käytetty 40-senttisiä, ruskeaksi petsattuja ja päästään oranssiksi maalattuja palikoita, kuten niin monella muullakin reitillä. Ne sulautuvat maastoon erittäin hyvin etenkin ruska-aikaan ja hämärissä. Kalottireitin tunnuslätkiä on kiinnitetty palikoihin harvakseltaan. Välit lienevät entisestään harventuneet, sillä ne kuulemma kelpaavat matkamuuistoiksi yritteliäille retkeilijöille.

Jokien yli on sillat, mutta kannattaa tarkastaa, että kevättulvat eivät ole vieneet niitä mennessään.

Reitti seuraa perinteistä vaeltajien kulkukeinoa Saarijärvi-Kuonjarjohka-Meekojärvi-Pitsusjärvi. Pitsusjärven kämpältä Kalottireitti kuroo koilliseen kohti Kobmajoen pientä autiotupaa ja Norjaa. Somasjärven pohjoispäässä Norjan puolella on myös avoin kämppä. Pitsukselta on merkitty pistoreitti Haltin huipulle. Täytyyhän nimi saada kirjaan. Muiden reitinvarsitupien paitsi Haltin kämpän yhteydessä on myös varaustupa.

Komeaa ja karua

Vaikka karttaan on merkitty epäystävällisen näköistä kivikkoa joka paikkaan, ei vaeltajan tarvitse kompuroida kovinkaan pahassa maastossa: ruohikkoa ja varvikkoa on kivenmurikoiden välissä riittävästi pehmentämään kulkijan askelta. Maaston epätasaisuuksia, nousuja ja laskuja on kuitenkin niin paljon, että rasittavuutta on tarpeeksi.

Kalottireitin Suomen pätkää muistellessa mieleen nousevat kaiken kaikkiaan mahtavat ja avarat maisemat matkan varrella, konttailu Meekon pahdan alapuolisessa lohkarikossa, Pitsuksen hieno putous ja pahantuulisena sateessa murjottava Halti-muori.

Paljakkaa, puutonta tunturimaata riittää Tsahkaljärveltä Meekonjärvelle. Järvijonon rannoilla on ankarien olosuhteiden runnomaat tunturikoivikkoa, mutta muualla vain vaivaiskoivut nostelevat oksiaan ylemmäs. Niinpä maasto on täysin suojatonta, ja retkeilijä säään armoilla. Tulen tekoon ei ole kehuttavia mahdollisuuksia. Käsivarsen maastot ovat Suomen oloissa kaikkein vaativimpia, joten rehvakkaalla asenteella ja keunoilla varusteilla matkaan lähteneelle saattaa käydä köpelösti.

Jos haluaa pysytellä merkityllä polulla, joutuu kulkemaan saman reitin mennen tullen, mutta ainahan maisema näyttää uudelta eri suuntaan kuljettaessa.

Tuvat: Saarijärvi (at/vt), Kuonjarjohka (at/vt), Meeko (at/vt), Pitsusjärvi (at/vt), Halti (at)

Kartta: 1:50 000 ulkoilukartta Halti – Kilpisjärvi tai 1:100 000 Käsivarsi

Käsivarsi ja muu Länsi-Lappi

KOLTTALAHTI – RETKEILYKESKUS – SAANAJÄRVI – RETKEILYKESKUS

28-33 km, 2-3 pv

Lyhyelläkin retkellä pääsee noppimaan parhaita maisemia Kilpisjärven seutuville. Reissun voi aloittaa venekyydillä Kolttalahteen. Siellä on aivan laiturin tuntumassa Ruotsin puolen päivätupa, josta voi nousta viitoitettua reittiä Tanttavaaran kupeeseen, ihailemaan maisemia hiukan toisesta näkökulmasta.

Samaa Pältsan tuvalle vievää polkua voi patikoida 4 km ja vastaan tulevasta risteyksestä kääntyä oikealle, Kolmen valtakunnan rajapyykille viitoitetulle reitille. Mainio vaihtoehto tavalliselle 3 km:n uralle. Siinä onkin jo tuhti päiväohjelma. Kuohkimajärven autiotuvalla voi viettää iltaa ja ihailia Norjan puolen tuntureita.

Kuohkimajärven kämpältä pitkostettu polku kuljettaa kasvillisuudeltaan rikkaaseen Mallan luonnonpuistoon komeinta reittiä. Polulta ei saa poiketa. Matkan varrella voi ihmetellä Kitsiputousta ja Lapin sodan viimeisiä jäänteitä.

Jos ei halua yöpyä perinteikkäässä Retkeilykeskuksessa tai muissa majapaikoissa, teltan voi pystyttää Saanan selkäpuolen kauniiseen jokilaaksoon, jossa kiemurtelee myös mielenkiintoinen luontopolku.

Mutka Saanan laelle matkalla Saanajärven päivätuvalle tuo 5 lisäkilometriä. Järven kaakkoispäässä voi pitää tauon kodassa. Saanan tuikean katseen alla kieroksen voi päättää joko Kilpishallin tai Retkeilykeskuksen nurkalle.

Tuvat: Kuohkimajärvi (at), Saanajärvi (pt), Saanajärven kota

Kartta: 1:100 000 ulkoilukartta Käsivarsi tai 1:50 000 Halti - Kilpisjärvi

PEERA – AILAKKAJÄRVI – PEERA

n. 24 km, 2 pv

Peeran retkeilykeskuksesta Ailakkajärvelle merkittiin polku muutama vuosi sitten. Tunturikoivikoiden ja paljakkalakien kautta reitti johdattelee Ailakkajärven pohjoisrannan autiotuvalle. Hyvä kohde pieneen arjesta irroitteeluun - varsinkin kun retken voi päättää Peeran herkkuruokien ääreen.

Tuvat: Ailakkajärvi (at)

Kartta: 1:100 000 ulkoilukartta Käsivarsi

HETTA – PALLAS

55 km, 3-5 pv

Tämä reitti on varsinainen klassikko. Eikä syyttä. Muinaisen Svekokarelidien vuoriston jäänteet nousevat komeina köyryinä ympäröivästä metsä- ja suomaastosta. Pallas-Ounastunturin kansallispuiston rajojen sisäpuolella on eri biotooppien kirjo tuulen pyyhkimistä kivikkokeroista reheviin lehtorinteisiin ja paksusammalkuusikoihin.

Venekyyti aloittaa pohjoisesta etelään suuntautuvan vaelluksen. Suuntanuolin varustetut korkeat puutolpat viitoittavat leveäksi uurtunutta uraa tunturin laelta toiselle. Kavuttavia rinteitä ja katseltavia maisemia riittää niin, ettei kannata lähteä kiireellä matkaan. Reitin jolkottelee läpi parissa päivässä, mutta 5-6 päivässä saa varmasti rutkasti enemmän elämyksiä.

Tupia ja laavuja on reitin varressa tiuhassa, mikä ei kuitenkaan takaa suosituimpina aikoina yösjäa. Oma teltta takaa varmimmin rauhalliset yönöt, sillä leirikoulujen, rippileirien ja muiden suurien ryhmien suosikkikohde on välillä kansoitettu suorastaan Amerikan malliin. Saunominen Hannukurussa on varmasti kruunannut monenkin vaelluksen.

Jollei vaellusta halua päättää Hotelli Pallakselle, matkaa voi jatkaa edelleen Jerisjärvelle.

Suosittelun Hetta-Pallasta lämpimästi aloittijan ensikohteeksi. Reitiltä eksyy epätodennäköisemmin kuin monelta muulta merkityltä polulta, mutta maisemat ovat silti hulpeat.

Käsivarsi ja muu Länsi-Lappi

Kartat: 1:50 000 ulkoilukartat Hetta-Outtakka ja Pallas-Olos

Tuvat: Pyhäkero (pt), Sioskuru (at/vt), Tappuri (at), Pahakuru (at), Hannukuru (at/vt), Montellinmaja (at), Nammalakuru (at/vt), tulentekopaikkoja, laavu ja kota

PALLAS – OLOS – YLLÄS

87 km, 4-7 pv

Tänne lähtisin nautiskelemaan valoisina, juhannusta edeltävinä viikkoina, ennen sääskien tuloa. Näillä hiihtosesongin aikana kansoitetuilla reiteillä ei kesällä tarvitse pahemmin muita moikkailia.

Jos metsätaival Pallakselta Toras-Siepin kylän kautta Olokselle ei innosta, matkaa voi lyhentää kolmisenkymmentä kilometriä aloittamalla vaelluksen Olokselta.

Kynttiläkuusia ja ikimäntyjä kasvavat vaarankupeet vaihtuvat oikeiksi - ja yleensä kivikkoisiksi - tuntureiksi vasta Äkäsjoen ylityksen jälkeen. Äkästunturin pohjoispuolitse - hotellin kautta - kiertävä polku painuu Kukastunturin ja Pyhäntunturin välitse Lainion ja Kesängin länsirinteille. Varkaankurun luontopolun kautta reitti päättyy Äkäslompolossa Metsähallituksen Opastuskeskus Kellokkaaseen. Reitin voi valita toki toisinkin. Karttaa tutkailemalla voi suunnitella lyhyempiä retkiä, sillä Ylläksen ja Pallaksen välillä polku risteää teitä useammassa kohdassa.

Päivätupia, autiotupia, laavuja ja puukotia on tiuhassa. Hiihtosesongin aikaan turisteja tursuavat äkäsmyllyt, kotamajat ja muut paikat huokuvat kesällä rauhaa. Rinkka selässä maisemaa tarkastelee eri näkökulmasta kuin talvikauden hyörinässä. Ilman suunnitus- ja kartanlukutaitoa kannattaa harkita millaisen kierroksen suunnittelee, sillä näissäkin maisemissa on mahdollista eksyä puutteellisten reittimerkintöjen vuoksi.

Kartat: 1:50 000 ulkoilukartat Pallas-Olos ja Ylläs-Levi

Tuvat: Mäntyrova (pt), Tammikämpä (pt), Juuvanrova (at), Kuusimaa (at), Ruostevara (at), Hangasmaan porokämpä, laavuja

PIENIÄ POLKUJA PALLAKSELLA

Copyright Raija Hentman. Artikkelin ilmestyi Latu ja polku -lehdessä 8/2008 ja on muokattu 30.1.2011

Marraskuussa suurimmassa osassa Suomea vielä odotellaan maiseman valkaisua, kun Pallaksen seutuvilla pehmeä lumi peittää maiseman. Aurinko työntyy vielä taivaanrannan yläpuolelle, mutta päivän lyhyys antaa ymmärtää kaamoksen olevan kulman takana. Mikä ihana aika lumikenkäretkelle.

Juuri kaamoksen alla

Lunta on juuri sen verran, että ilman lumikenkiä kulku olisi tavattoman raskasta. Höttöä ei kuitenkaan ole tarpeeksi latujen ajamiseen. Nouseva aurinko punaa aamupäivällä tunturijonon rinteitä. Kaamoskliseiltä ei voi välttyä, sillä väritys on tähän aikaan vuodesta aivan omaa luokkaansa; hentoa roosaa, pehmeää liilaa, syvää savunsineä, oranssin leiskauksia, turkoosia, purppuraa. Ja välillä silkkaa hämärää harmaata.

Lauhan syksyn jäljiltä suot ovat sulia ja purot auki. Vesi virtaa mustana valkoreunaisessa uomassaan. Jännittää kun varovaisesti hiipparoi puun runkoa pitkin sivuttain lumikengillä. Kompurointi tietäisi kylmää kylpyä.

Reittejä riittää

Saivokero on epämääräisessä lumiuppurassa. Jaaha, ylhäällä taitaa olla paha ilma. Puurajan yläpuolella huppu on nyöritettävä tiukalle, ja laitettava tuiskulasit suojaamaan silmiä tuulen paiskomilta lumikiteiltä.

Tuli Montellinmajan piisissä lämmittää enemmän mieltä kuin tupaa, mutta makkarat se käreistää. Nyt jos olisi makuukampeet ja evästä mukana, voisi jatkaa vielä Nammalakuruun yöksi. Pallaksen karttaa tutkien löytää muutaman kilometrin välein vaikka kuinka monta tupaa ja kotaa, joissa voisi viettää yönsä.

Käsivarsi ja muu Länsi-Lappi

Palatessa kynttiläkuusten ryhdikkäät joukot vangitsevat tuulen oksistoonsa raskaasti huokailien. Hupun voi ottaa pois. Alhaalla Vuontisjärven rannassa hehkuva taivas heijastuu Välijokeen. Vanhan niittykulttuurin jäänteet, heinäsuovien tukipuut, ovat kenollaan rantaniityllä ja harmaantunut lato näyttää tyhjältä.

Perinteikäs Pallas

Aurinko tavoittaa Hotelli Pallaksen pihamaan. Yksinäisten pikkumäntyjen varjot venyvät pitkinä ja sinisinä. Pakkasyön jäljiltä kuura kimaltaa tunturikoivujen oksilla. Ylempänä hanki kantaa lumikenkäilijää ja kulku kevenee. Tuuli sen sijaan käy purevaksi. Matalalta paistava aurinko laikuttaa kumpareisen lumen vahvan sinisillä varjoilla.

Huh, kylmä. Parasta kääntyä takaisin ja siirtyä luontotuvan lämpimään katselemaan näyttelyä ja filmejä. Hotellikin on kiinni helmikuulle asti. Hirvittää ajatus hotellin laajennussuunnitelmista kansallispuiston luonnoltaan herkällä alueella.

Täysikuu on kavunnut kerojen välisen kurun reunan yli. Se on jo kuusten keihäänkärkien tasalla, kun iltapäivän hämärä alkaa laskeutua. Ja nyt saunan lämmitykseen.

Lisätietoja: luontoon.fi

PALLAKSEN SEUDUN HISTORIAA

Copyright Raija Hentman. Artikkelin ilmestyi Latu ja polku -lehdessä 8/2008 ja on muokattu 30.1.2011.

Justuksen jäljillä

Justus Montell (1869-1954), saapui 1902 Enontekiöön ja Muonioon metsänhoitajaksi, viiptyen vuoteen 1930. Taiteilijaksi opiskellut Montell oli taitava ja ahkera luontoharrastaja keräten valtavat kasvi- ja hyönteiskokoelmat ja tehden perusteellisia lintuhavaintoja ympäri koko Länsi-Lappia. Ehti mies keräysmatkoille myös Laatokalle, Kuusamoon, Petsamoon ja Kuolan niemimaalle.

A.E. Järvinen kuvaa värikkäästi kirjassaan Viimeisellä vedenjakajalla tapaamistaan Justuksen kanssa saapuessaan tuoreena metsänhoitajana Montellin avuksi metsän leimauksiin. Hyönteisharvinaisuudet saivat metsänhoitajan kirmailemaan tunturien rinteitä ja näiden retkien tukikohdaksi hän rakennutti itselleen majan.

Saksalaiset polttivat kämpän 1944, mutta pomomiehet toivat Raattamasta tilalle toisen vanhan tuvan. Montellinmaja palvelee edelleen matkailijoita autiotupana kuten alkuperäinen tupakin. 1934 merkityn retkeilypolun varrelle rakennettiin autiotuvat myös Pahakuruun ja Pyhäkerolle.

Ahvenanmaalta kotoisin ollut Montell siirtyi Muoniosta Turun yliopiston biologisten kokoelmien hoitajaksi ja palasi eläkepäivikseen synnyinmaisemiinsa. Montell lahjoitti yliopistolle omat kokoelmansa, mm. 25 000 kasvinäytettä ja hyönteiskokoelmat.

Lähteet: Lappi-sarja, osa 3, Karisto 1984, Pallas – Ounas, toim. Heikki Annanpalo 1998

Pallaksen perinteitä

Suomen Matkailijayhdistys oli saanut Metsätieteelliseltä tutkimuslaitokselta käyttöönsä Pallasjärven talon ja avasi siellä matkailumajan 1934. Mutta eihän se riittänyt innokkaiden tunturihihtäjien tarpeisiin.

Matkailijayhdistys aloitti tunturihotellin rakennustyöt 1936 Taivaskeron kupeella valtion tuella liikkeelle lasketun obligaatiolainan tuoton turvin. Ensin raivattiin tie, jotta paikalle saatiin rakennustarpeita ja päärakennuksen tiilet valmistettiin omassa tiilitehtaassa neljän kilometrin päässä.

Kevättalvisella hotellityömaalla lunta riitti ylen määrin. Hotellin tekeleestä näkyi vain savupiippu ja ilmanvaihtotorvet. Rakennusmiehet kaivoivat asuinkämppeänsä ja katetun työmaan välille lumitunnelin, jonka kattoivat jätepuulla ja lumella. Siellä, lumen uumenissa he jatkoivat rakentamista, "betonimylly pyöri ja kivenmurskaaja rouskutti sepeliä" ihmisten ajellessa poroilla ja hiihdellessä tietämättöminä työmaan yli.

Valmistuessaan hotelli oli huippumoderni. Oma sähkölaitos tuotti osan sähköstä tuulimyllyllä, vesi pumpattiin Vatikurun purosta. Ulkorakennuksiin kuului saunan lisäksi mm. navetta ja talli

Käsivarsi ja muu Länsi-Lappi

sekä oma limonaditehdas.

Iloa kesti vain vähän aikaa, sillä talvisodan sytyttyä hotelliin majoitettiin Lapin lääninhallituksen virkamiehet perheineen ja sittemmin hotelli toimi saksalaissotilaiden lomaviettäpaikkana. Saksalaiset räjäyttivät funkishotellin vetäytyessään 1944. Nykyinen hirsihotelli valmistui 1948, joten pitkät ovat senkin perinteet.

Lähteet: Pallas – Ounas, toim. Heikki Annanpalo 1998, Tuhansien järvien maa: Suomen matkailun historia, Sven Hirn, Erkki Markkanen 1987